

TADBIRKORLIK SOHASIDA MAVJUD MUAMMO VA XAVFLARNI OLDINI OLIH VA SUN'YI INTELLEKT IMKONYATLARIDAN UNUMLI FOYDALANISH

Tashbayev Irgash Omonkulovich

Iqtisod fanlari nomzodi,

Toshkent amaliy fanlari universiteti dotsenti

E-mail: i_tashbaev@mail.ru

Tel'fon va telegram: +998935883747

Azimova Aziza Ilxomovna

Toshkent amaliy fanlari universiteti magistraturasi 2-kurs talabasi

aaziza6564@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistonda tadbirkorlikning shakllanishi, rivojlanishi va uning jamiyatdagi iqtisodiy va ijtimoiy o'rni ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Maqolada tadbirkorlikning tarixiy ildizlari, davrlar kesimida iqtisodiy siyosatning ta'siri, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari va zamonaviy davrda yuzaga kelayotgan innovatsion biznes tashabbuslari yoritiladi. Tadqiqot natijalari O'zbekistonda tadbirkorlikni rivojlantirishda samarali strategiyalar va istiqbolli yo'nalishlarni aniqlashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: tadbirkorlik, biznesning rivojlanishi, iqtisodiy siyosat, innovatsiya, startaplar, kichik va o'rta biznes.

O'zbekistonda tadbirkorlik faoliyati mustaqillik davridan so'ng yangi bosqichga ko'tarildi. XX asr oxiri va XXI asr boshida iqtisodiy islohotlar va xususiy sektorni rivojlantirish dasturlari tadbirkorlikning shakllanishiga va rivojlanishiga zamin yaratdi. Tadbirkorlik nafaqat iqtisodiy o'sish, balki ish o'rinlari yaratish, innovatsiyalarni joriy etish va milliy mahsulotlar raqobatbardoshligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, tadbirkorlikning tarixiy ildizlarini, shakllanish jarayonlarini va zamonaviy rivojlanish tendensiyalarini o'rganish dolzarb hisoblanadi.

Bugungi kunda O'zbekistonda tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash uchun bir qator qonuniy va institutsional mexanizmlar ishlab chiqilgan. Masalan, kichik va o'rta biznesni rag'batlantirish, startaplarni moliyalashtirish, kredit va grantlar taqdim etish, biznes inkubatorlar tashkil etish kabi chora-tadbirlar mavjud. Innovatsion texnologiyalarni joriy qilish va eksport salohiyatini oshirishga qaratilgan loyihalar orqali tadbirkorlik subyektlari yangi bozor imkoniyatlaridan foydalanmoqda. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, so'nggi besh yilda kichik va o'rta biznes subyektlari soni sezilarli darajada oshgan va ular mamlakat yalpi ichki mahsulotiga sezilarli hissa qo'shmoqda. Tadbirkorlik O'zbekistonda mustaqillikdan so'ng iqtisodiy islohotlar jarayonida jadal rivojlandi[1]. 1991-yildan boshlab xususiy mulkni rivojlantirish va iqtisodiy erkinlikni ta'minlash bo'yicha qator qonun va dasturlar qabul qilindi. Shu davrda kichik va o'rta biznes subyektlari (KOB) tashkil etildi, ularning faoliyati nafaqat ichki bozorni rivojlantirish, balki eksport salohiyatini oshirishga ham qaratildi.

Bugungi kunda O'zbekistonda tadbirkorlikning shakllanishida quyidagi omillar muhim rol o'ynaydi: birinchidan, davlat siyosati va moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari; ikkinchidan, yoshlar va startap loyihalarini rag'batlantirish; uchinchidan, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va raqamli iqtisodiyotga integratsiya. Misol uchun, biznes inkubatorlar, grant va kredit dasturlari orqali yangi tadbirkorlar faoliyati rag'batlantiriladi, bu esa innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etishga yordam beradi. Shuningdek, tadbirkorlik faoliyati ijtimoiy mas'uliyat bilan chambarchas bog'liq bo'lib, yangi ish o'rinlari yaratish, mahalliy ishlab

chiqarishni rivojlantirish va aholi daromadini oshirish kabi ijtimoiy natijalarni ham ta'minlaydi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, so'nggi besh yilda KOB subyektlari soni sezilarli darajada oshdi, ularning aksariyati xizmat ko'rsatish, savdo, qishloq xo'jaligi va ishlab chiqarish sohalarida faoliyat yuritmoqda[2].

Tadbirkorlikni rivojlantirish jarayonida innovatsiyalar va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish asosiy strategik yo'nalishlardan biridir. Elektron tijorat platformalari, mobil ilovalar orqali xizmat ko'rsatish va onlayn savdo rivojlanishi tadbirkorlikni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Shu bilan birga, xalqaro bozor talablariga mos mahsulot ishlab chiqarish va eksport salohiyatini oshirish O'zbekistonda biznesning raqobatbardoshligini ta'minlaydi[3]. Tadbirkorlikning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati ham katta. Masalan, tadbirkorlik faoliyati orqali aholiga ish o'rnlari yaratiladi, bu esa kambag'allikni kamaytirish va jamiyatda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bois, davlat va nodavlat tashkilotlari tadbirkorlikni rivojlantirishga doimiy e'tibor qaratib kelmoqda.

Ushbu nuqtai nazardan, O'zbekistonda tadbirkorlikning shakllanishi va rivojlanishi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va innovatsion jarayonlar bilan bog'liq murakkab tizim sifatida qaraladi. Bu esa tadbirkorlikni chuqur o'rganish va samarali strategiyalar ishlab chiqish zaruratini tug'diradi. O'zbekistonda tadbirkorlikni rivojlantirish jarayoni nafaqat iqtisodiy, balki huquqiy, ijtimoiy va madaniy omillar bilan ham chambarchas bog'liq. Davlat tomonidan qabul qilingan qonunlar va normativ-huquqiy hujjatlar tadbirkorlik subyektlarini ro'yxatga olish, soliq imtiyozlari va moliyaviy qo'llab-quvvatlash imkoniyatlarini yaratdi. Masalan, 2020-yildan boshlab kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash uchun "Startaplar uchun grant dasturi" va "Yosh tadbirkorlar uchun kredit imtiyozlari" joriy qilindi, bu esa yangi biznes loyihalarini rag'batlantirdi[4].

Mamlakatimizda, mahalliy biznes ekotizimi ham rivojlanmoqda: biznes inkubatorlar, tadbirkorlik markazlari va moliyaviy maslahatchilar orqali tadbirkorlar malaka oshiradi, innovatsion yondashuvlar o'rganiladi. Raqamli texnologiyalarni qo'llash, masalan, elektron tijorat platformalari va onlayn marketing vositalari tadbirkorlikni yangi bosqichga olib chiqmoqda, mahsulot va xizmatlarni global bozorga chiqarish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, tadbirkorlikning ijtimoiy ahamiyati ham katta: ish o'rnlarni yaratish, aholining daromadini oshirish, mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirish va kambag'allikni kamaytirish kabi natijalar kuzatiladi[5]. Bu jarayonda xususiy va davlat sektorlarining hamkorligi, shuningdek xalqaro investorlar bilan integratsiya muhim ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, O'zbekistonda tadbirkorlikning rivojlanishi innovatsion yo'nalishlarga ham bog'liq. Masalan, agrobiznes, turizm, axborot texnologiyalari va xizmat ko'rsatish sohalarida yangi biznes modellari paydo bo'lmoqda. Bu sohalarida startap loyihalarining ko'payishi iqtisodiy raqobatbardoshlikni oshiradi va mahalliy hamda xalqaro bozorda muvaffaqiyatli raqobatga tayyorlaydi. Tadbirkorlikni rivojlantirish jarayonida yosh tadbirkorlarning rolini oshirish ham muhim[6]. Davlat va nodavlat tashkilotlar tomonidan tashkil etilgan seminar, trening va grant dasturlari yoshlarni biznesga jalb qilishda samarali vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, zamonaviy axborot texnologiyalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali o'z biznesini targ'ib qiladigan yoshlar soni oshmoqda, bu esa tadbirkorlik madaniyatining shakllanishiga hissa qo'shadi. Natijada, O'zbekistonda tadbirkorlik shakllanishi va rivojlanishi kompleks, ko'p qirrali jarayon bo'lib, iqtisodiy, ijtimoiy va innovatsion komponentlarni o'z ichiga oladi. Bu esa tadbirkorlikni chuqur tahlil qilish va samarali strategiyalar ishlab chiqish uchun mustahkam ilmiy asos yaratadi.

O'zbekistonda tadbirkorlikni shakllantirish va rivojlantirish jarayonida mamlakat iqtisodiyoti, demografik o'zgarishlar va global tendensiyalar muhim rol o'ynaydi. Masalan, 2025-yil holatiga ko'ra, mamlakatda ro'yxatdan o'tgan kichik va o'rta biznes subyektlari soni 950 mingdan oshgan, bu esa yalpi ichki mahsulotga sezilarli hissa qo'shmoqda[7]. Shu bilan birga, qishloq joylarida tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda: agrobiznes sohasida subsidiyalar va texnika parklarini yaratish orqali qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish samaradorligi oshirilmoqda.

Raqamli texnologiyalar tadbirkorlikni rivojlantirishda yangi imkoniyatlar yaratilmoqda. Elektron hukumat tizimi orqali tadbirkorlar soliq va litsenziya masalalarini onlayn orqali hal qilmoqda, bu jarayon vaqtni tejash va byurokratik to'siqlarni kamaytirishga yordam beradi. Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlar va onlayn platformalar marketing va savdoni kengaytirish vositasi sifatida faol ishlatilmoqda. Masalan, "O'zbekStartup" platformasi orqali minglab yosh tadbirkorlar o'z loyihalarini xalqaro investorlar bilan taqdim etmoqda. Tadbirkorlikning ijtimoiy ahamiyati ham katta: ish o'rinlarini yaratish, yoshlarni ish bilan ta'minlash, aholining daromadini oshirish va mahalliy ishlab chiqarishni rag'batlantirish orqali kambag'allikni kamaytirishga hissa qo'shadi. Shu bilan birga, davlat va xususiy sektorning hamkorligi samaradorlikni oshirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

O'zbekistonda tadbirkorlikni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlaridan biri innovatsion iqtisodiyotga o'tishdir. Axborot texnologiyalari, xizmat ko'rsatish sohasi, turizm va startaplar sohalarida yangi biznes modellari paydo bo'lib, ular mamlakatning global iqtisodiy raqobatbardoshligini oshirmoqda. Yosh tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlash orqali innovatsion g'oyalar amaliyotga joriy qilinadi va yangi ish o'rinlari yaratiladi.

Qlib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda tadbirkorlikni rivojlantirish kompleks yondashuvni talab qiladi: davlat siyosati, iqtisodiy rag'batlar, raqamli infratuzilma, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va yoshlarni innovatsion faoliyatga jalb qilish bir-biri bilan uyg'unlashishi lozim. Shu tarzda shakllangan tadbirkorlik muhiti mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

O'zbekistonda tadbirkorlikni rivojlantirishda moliyaviy va investitsion qo'llab-quvvatlash tizimi katta ahamiyatga ega. Davlat tomonidan kichik va o'rta biznes uchun kredit va grant dasturlari joriy etilgan bo'lib, ular yangi loyihalarni boshlash va mavjud biznesni kengaytirishga imkon beradi. Shu bilan birga, xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik orqali mamlakatimizda startap ekotizimi rivojlanmoqda. Misol uchun, Osiyo Taraqqiyot Banki va Xalqaro Valyuta Fondi tomonidan tadbirkorlikni rag'batlantirishga qaratilgan dasturlar yosh tadbirkorlar uchun moliyaviy resurslar va konsultativ yordam beradi.

Ta'lim va kadrlarni tayyorlash tizimi ham tadbirkorlikni rivojlantirishning muhim qismi hisoblanadi. Oliy va kasb-hunar ta'lim muassasalarida tadbirkorlik fanlari o'qitilishi, amaliy seminarlar va "case study" metodlari joriy qilinishi orqali talabalar real biznes vaziyatlarini tahlil qilib, o'z biznes loyihalarini ishlab chiqish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Shu tarzda, yosh avlod iqtisodiy faoliyatga tayyor bo'lib, innovatsion yondashuvlarni o'z biznesiga joriy etadi. Shuningdek, hududiy va sektorlar bo'yicha tadbirkorlikni rivojlantirish strategiyalari ham samarali natija bermoqda. Masalan, turizm, tekstil, qishloq xo'jaligi va IT sohalarida maxsus biznes inkubatorlari tashkil etilgan. Bu markazlar tadbirkorlarga ish joylari yaratish, mahsulot va xizmat sifatini oshirish, hamda xalqaro bozorlarga chiqish imkonini beradi.

Raqamli transformatsiya tadbirkorlik faoliyatini sezilarli darajada osonlashtirmoqda. Elektron tijorat, onlayn marketing va moliyaviy texnologiyalar orqali kichik biznes mamlakat ichida va

tashqarida o'z mahsulotini tez va samarali targ'ib qilmoqda. Shuningdek, data-analitika va sun'iy intellekt texnologiyalari yordamida bozor talabini aniqlash va mahsulot strategiyasini ishlab chiqish imkoniyati mavjud.

O'zbekistonda tadbirkorlikni shakllantirishda jamiyatning ijtimoiy va madaniy omillari ham e'tibordan chetda qolmadi. Oilaviy biznes an'analari, mahalliy tadbirkorlar hamkorligi, yoshlarni qo'llab-quvvatlash va mentorlik tizimlari yangi tadbirkorlarni rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Shu bilan birga, ayollar tadbirkorligi ham alohida rag'batlantirilmoqda, bu esa gender tengligini mustahkamlash va ijtimoiy barqarorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda tadbirkorlikni rivojlantirish tizimi kompleks bo'lib, moliyaviy qo'llab-quvvatlash, ta'lim, innovatsion texnologiyalar va ijtimoiy mexanizmlar bir-biri bilan uyg'unlashgan holda ishlashi lozim. Bunday yondashuv mamlakatning iqtisodiy o'sishi, yangi ish o'rinlarini yaratish va xalq farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi O'zbekistonda tadbirkorlik uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Elektron tijorat platformalari, onlayn to'lov tizimlari va ijtimoiy tarmoqlar orqali kichik va o'rta bizneslar o'z mahsulotlarini butun mamlakat bo'ylab hamda xorijiy bozorlar uchun tezkor targ'ib qilmoqda. Shu bilan birga, mobil ilovalar va onlayn xizmatlar orqali mijozlar bilan muloqot, buyurtmalarni qabul qilish va logistika jarayonlari soddalashtirilmoqda.

Innovatsion startap ekotizimi ham muhim omil sifatida ko'rinadi. Toshkent va boshqa yirik shaharlarda tashkil etilgan startap inkubatorlari va texnoparklar yosh tadbirkorlarga biznes reja tuzish, investitsiya jalb qilish va mentorlik yordamida loyihalarni rivojlantirish imkonini beradi. Bu markazlar innovatsion g'oyalarni amaliyotga tatbiq etish va eksport salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, ekologik tadbirkorlik ham dolzarb yo'nalishlardan biridir. Qishloq xo'jaligi, qayta ishlash, qayta tiklanadigan energiya va chiqindilarni kamaytirish sohalarida ekologik loyiha va startaplar rag'batlantirilmoqda. Davlat tomonidan ushbu yo'nalishdagi bizneslarga soliq imtiyozlari va grantlar berilishi, innovatsion g'oyalarni moliyalashtirish tizimini mustahkamlashga yordam beradi.

Respublikamizda Ijtimoiy tadbirkorlik yo'nalishi ham rivojlanmoqda. Bu turdagi tadbirkorlik nafaqat foyda olish, balki jamiyatning muhim ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan. Masalan, mahalliy jamoalarda ish o'rinlarini yaratish, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarini qo'llab-quvvatlash orqali ijtimoiy barqarorlikni oshirishga xizmat qiladi. Ushbu tarzda, tadbirkorlikning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik aspektlari uyg'unlashgan holda rivojlanmoqda.

Xulosa qilib aytganda tadbirkorlikning shakllanishi va rivojlanishi davlat siyosati, iqtisodiy islohotlar va innovatsion yondashuvlar bilan chambarchas bog'liq. Tadqiqotlar ko'rsatadiki, tadbirkorlikni rivojlantirish nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, balki jamiyatda ijtimoiy va innovatsion o'sishga ham turtki beradi. Kelajakda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari kuchaytirilsa, startap va kichik biznes loyihalari yanada samarali ishlash imkoniga ega bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov S. O'zbekiston iqtisodiyoti va tadbirkorlik rivoji. Toshkent, Fan nashriyoti, 2018-yil, 45–53-betlar.
2. Ahmedov R. Kichik va o'rta biznesni rivojlantirish strategiyalari. Toshkent, Universitet nashriyoti, 2019-yil, 72–80-betlar.
3. Murodov J. Tadbirkorlik va innovatsion iqtisodiyot. Toshkent, Ma'naviyat, 2020-yil, 101–110-betlar.

- 
4. Tashkent Business Journal. Kichik biznes statistikasi va tahlil. Toshkent, 2021-yil, 23–35-betlar.
 5. Islomov A. Startap ekotizimi va yosh tadbirkorlar. Toshkent, Innovatsiya nashriyoti, 2022-yil, 55–63-betlar.
 6. Abdullayev B. Davlat siyosati va tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash. Toshkent, Iqtisodiy nashriyot, 2021-yil, 40–49-betlar.
 7. OECD. Entrepreneurship in Emerging Economies. Paris, OECD Publishing, 2020-yil, 78–85-betlar.